

DE BARST IN DE BEITEL

Roland Derveaux

Deel I

– Stokken in de wielen steken. 't Was weer van dat vandaag.

Marco gooide zijn loden tas in de gang, graaide een frisse fles spuitwater uit de koelkast, ging zitten en keek naar zijn vrouw die net de ruime kamer binnenkwam. Een verademing.

– De problemen zijn zo complex en de economische omgeving is zo slecht en toch schelden die jongelui mekaar de huid vol. Dialoog kennen ze niet meer. Respect? Nooit van gehoord. Ze krijgen een bedrijf in handen dat hun ouders met gezond boerenverstand en met hard werken hebben opgebouwd en beginnen er direct mee te knoeien. Nee, ik ben verkeerd. Het is voldoende dat er één tussen de opvolgers zit die zijn harde mening wil doordrukken en de hele organisatie is zoek. De taakverdeling loopt in het honderd. Tegengestelde opvattingen worden niet meer doorgesproken zoals het hoort. Het hoogste diploma eist het laatste woord op. Het is een ramp die met de dag erger wordt. Productie beslist alles. Ons sterkste punt, de kwaliteit, werd lang geleden al opgeofferd, zonder overleg. De klanten morren. Ik hol tegenwoordig van de ene klacht naar de andere.

– Maar, zo kan dat toch niet doorgaan, zei zijn vrouw meelevend. Op die manier snellen ze toch een onvermijdelijke catastrofe tegemoet. Wat zeggen de oude bazen daar dan van?

Marco schonk zijn glas vol, dronk een grote teug waardoor zijn droevige ogen vol water liepen en onderdrukte een opkomende boer.

– Ach kom, ze tellen toch niet meer mee, daarvoor zijn ze te oud geworden. Iedereen staat achter zijn eigen kinderen. De neuzen staan al lang niet meer in dezelfde richting. De voorzitter van de beheerraad heeft afgehaakt, stel je voor, na veertig jaar. Meneer Robert wordt interim, maar hoe hij weer lijn gaat krijgen in het bestuur, ik weet het niet. Alles is veranderd sedert dat die Nicolas er bij gekomen is. Er is onenigheid in het dagelijks bestuur en er is dan nog eens een diepe kloof tussen de actieve en de niet-actieve beheerders. De andere aandeelhouders willen dividenden zien. Het is hopeloos. Op die manier kan het geen jaren meer duren. Mijn tijd duurt het misschien nog wel. Als ik niet in de herfst van mijn loopbaan was, zou ik eens goed nadenken over mijn toekomst.

Meer dan achtendertig jaar nu werkte Marco al in een grote Vlaamse modern uitgeruste houtindustrie waar de stevige stammen geleverd werden en daar gezaagd, verduurzaamd, gedroogd, geschaafd, geprofileerd en veredeld werden. Er werden allerhande

elementen op maat geleverd voor de bouw: buitenschrijnwerk, balken, planken, gevelbekleding, spanten, ramen. Ze leverden ruw hout voor kisten en pallets en geschaafd hout voor de interieurafwerking: meubelcomponenten, parket, deuren, wand- en plafondstroken, lijsten en profielen. Zo hadden de meeste producten die de veelzijdige fabriek verlieten een hoge toegevoegde waarde.

Houtresten werden ter plaatse verwerkt tot spaanplaten. Topjaren hadden ze gekend. Wegens de doorgedreven specialisatiezin, de klantgerichte kwaliteit en de gedurfde innovatiebereidheid reikte hun faam tot ver over de grenzen van het continent.

In het zuiden van het land stond een nog jonge fabriek die houtvezelplaten produceerde, MDF in verschillende samenstellingen, geschikt voor de meest uiteenlopende toepassingen. Samen zorgden de geperste platen voor twee derden van de totale omzet van de groep, die op zijn toppunt bijna duizend werknemers in dienst had. Onlangs nog werd een veredelingsbedrijf overgenomen en was ook nog beslist tot de bouw van een fabriek voor de productie van pellets. Marco zelf had met veel geestdrift alle stadia van de afdeling panelen doorlopen, van eerste bediende tot verkoopdirecteur.

De laatste jaren waren net in zijn sector echter gekenmerkt geweest door een totale ommezwaai van de bedrijfsfilosofie. De kern ervan lag in de keuze van een lager kwaliteitsniveau van de standaard spaanplaten, waardoor flink wat prestigieuze klanten uit de interieur- en meubelbouw afhaakten, of een veel lagere prijs bedongen, een evolutie waar Marco geen vat op had, maar wel verantwoordelijk voor werd geacht.

De oorspronkelijke bedoeling was nochtans goed: meer ruimte maken voor aangepaste producten met toegevoegde waarde, die werden toegepast in de betonbekisting, de ruwbouw, de houtbouw en de ontlukende passiefbouw. Maar die groei stond niet in verhouding met het grote verlies aan hoeveelheid in de traditionele sectoren en was direct ook zeer afhankelijk van de bouwactiviteit en, wat de export betreft, van buitenlandse kwaliteitseisen en -normen.

Geduldig - maar tegen zijn zin - had Marco het klantenverlies opgevangen door ook andere sectoren aan te boren met lagere eisen, waardoor het bedrijf niet alleen terecht kwam in een negatieve spiraal in de prijsvorming, maar ook veel aan faam verloor, een imago probleem dat ook de rest van de groep aantastte. Kwaliteit bepaalt niet alleen de economische waarde van een product, maar ook het aanzien van een bedrijf.

Voor de niet actieve aandeelhouders, die geen idee hadden van de interne veranderingen, was Marco de zondebok, want voor het klantenverlies en voor de ingestorte gemiddelde prijzen werd hij met de vinger gewezen. Omdat hij nergens gehoor vond en omdat de opgelopen spanningen tot een gemeen moddergevecht aan het ontaarden waren, dacht hij er al lang aan er de brui aan te geven voordat een totale catastrofe een einde zou maken aan een bedrijf dat hij mee opgetild had tot grote hoogten. Maar hij had zijn leeftijd tegen. Een jonge generatie stond te trappelen van ongeduld.

2

Marco had als adolescent al verschillende vakantietaken gedaan. In de houtbewerking, toen nog Zagerij Leopold, werd hij dikwijls als extra hulp ingehaald. Zo had hij in de praktijk vele soorten en kwaliteiten hout leren kennen en waarderen. In een later stadium deed hij ook kantoorwerkjes in Granimpo, de nabijgelegen import-export groothandel van granen, die ondertussen geëvolueerd was tot een van de voornaamste veevoederbedrijven van het land, en leerde er de verschillende fasen kennen van een bedrijfsadministratie, een mooie aanvulling bij zijn opleiding economie en boekhouding in de middelbare school.

Maar Marco hield vooral van hout, rook er aan, betastte het en wilde van iedere soort weten waar ze vandaan kwam. Hij las en bekeek alles wat er over bos en hout gepubliceerd werd. Boeken en beelden daarover verslond hij. Hij stond verstomd over de enorme veelzijdigheid van hout als ecologisch en milieuvriendelijk materiaal en van de kracht van de natuurlijke regeneratie van gerooide bossen, waarmee hout zijn onuitputtelijke bron van bevoorrading bewees. De reusachtige regenwouden die de aarde omringden rond de evenaar, met hun rijke diversiteit van fauna en flora, oefenden op hem een magische aantrekkingskracht uit en ook de Canadese en de Scandinavische wouden stonden hoog op zijn lijstje van favorieten. Dichter bij huis waren er de Duitse en de Franse bossen, die zowel uit loof- als naaldboomsoorten bestonden. In zijn eigen streek waren alle bossen nog jong, omdat twee wereldoorlogen een zware tol hadden geëist: sommige bomen werden gekapt omdat ze het uitzicht belemmerden, andere om er betonbekistingen of voertuigen van te maken, of om er de loopgraven mee te beschoeien, een echte kaalslag.

Reusachtige, dikke donkerbruine kolossen of lange kaarsrechte

stammen werden aangevoerd uit de hele wereld. Alhoewel hij er nooit geweest was, kon hij zich de wouden voorstellen waar ze vandaan kwamen. Ook het reilen en zeilen van de bossen uit de buurt en vooral het beheer ervan, interesseerden hem. Hij was een groot voorstander van duurzaam bosbeheer. Dat had hij als kind al meegekregen van Meneer Leopold, nieuwe aanplantingen en herbebossing waren ook zijn stokpaardjes. Dat beloofde voor de toekomst van zijn eigen, ooit woudrijke geboortestreek, die er nu nog steeds zo goed als kaal bij lag, op enkele kleinere bospartijen na.

Gedurende zijn hele loopbaan vocht Marco op zijn manier tegen de schaamteloze rooibouw in de regenwouden. Hij zette zich actief in voor de bescherming en de conservatie, maar ook voor de duurzame exploitatie van de levensnoodzakelijke tropische bossen, met respect voor mens en dier. Hij gaf ook de raad aan zijn vele klanten de voorkeur te geven aan het gebruik van hout dat afkomstig was uit gecontroleerde bossen.

De laatste dertien jaar al was Marco internationaal verkoopdirecteur van de afdeling geperste panelen, die uitgegroeid was tot de belangrijkste activiteit van de groep. Spaanplaten pasten goed in de natuurbeleving van Marco. Ze werden gemaakt van dunne bomen die geroid werden om de andere exemplaren ruimte en lucht te geven, houtresten die anders op de vuilnisbelt of in de oven terecht kwamen: krullen en zaagsel. Naast een hoge en constante standaardkwaliteit voor meubel-, bouw- en interieurtoepassingen, had het bedrijf een reeks specialiteiten op zijn naam staan die werden geroemd tot ver buiten de landsgrenzen. Ook de vezelplaten deden het goed en beantwoordden aan de eisen die de moderne houtbewerking stelde voor specifieke toepassingen in het interieur.

Vier broers hadden het voormalige primitieve zagerijtje - dat ooit nog aangedreven werd door een watermolen - van hun vader, Leopold Senior, geërfd. Op zijn beurt was zijn grootvader er mee begonnen toen er nog geen elektriciteit beschikbaar was op afgelegen plaatsen. De ondernemende man had het golvende, zelfs licht heuvelachtige terrein langs de Leie bestudeerd en had gezien dat hij er zijn voordeel kon uit trekken. Hij had het water van een drietal bronnetjes gekanaliseerd en er zelf een rad op gemonteerd, dat met een as verbonden was naar een systeem van tandwielen, dat de kracht naar de aandrijving van de zagen overbracht. Alhoewel er daarvoor verbazend weinig stromend water nodig was, had hij er zelfs aan gedacht een kleine stuw op het kanaaltje te plaatsen om een vijver te vullen,

zodat hij het debiet van de stroom naar zijn molen kon regelen. Zo was er ook in lange droge perioden altijd voldoende water beschikbaar. Hij had deze oplossing verkozen boven het plaatsen van een windmolen, om niet afhankelijk te zijn van de windkracht.

Leopold was altijd een harde werker geweest, die niet te lui was om zodra het 's morgens klaar genoeg werd tot er 's avonds bijna geen licht meer was, de zware, lange stammen met de boomezel en de laadbrug met de kettingen, op de aanvoerband te leggen, de zaag te bedienen en ook nog eens de planken te stapelen. Als het nodig was deed hij dat zes dagen per week. De zondag respecteerde hij als de dag des Heren, en als familie-, recreatie- en rustdag, in die volgorde.

In de beginperiode werd alleen inheems hout gezaagd. De levering van het rondhout gebeurde rechtstreeks uit de kleine omliggende bossen, een paard trok de stammen naar het terrein van de zagerij. De klanten waren timmerlui, meubelmakers en boeren uit de streek die gezaagde planken afnamen, maar hij leverde ook speciaal behandelde stukken zoals verduurzaamde spoorbielzen, balken en palen. Van de dunne toppen werden kleinere paaltjes gemaakt.

Leopold was een spaarzaam man. En hij wist zijn zuurverdiende centen goed te beleggen: hij kocht bos aan, of braakliggende gronden om er bomen op te planten. Zo beschikte hij na verloop van tijd altijd over een groot aantal volwassen bomen in diverse soorten. Na enkele jaren waren bijna alle gangbare inlandse soorten er vertegenwoordigd, zowel loof- als naaldbomen. Naast eik en beuk waren er iepen, essen, berken, kastanjebomen, elzen, linden, esdoorns, dennen en sparren, maar ook hier en daar een notelaar en enkele kerselaars en wilde appelbomen.

Zo geraakte het zagerijtje, dat in de hoek lag die gevormd werd door de Leie en het hoger gelegen kanaal, met elkaar verbonden door een sluis, helemaal ingesloten in zijn eigen bos. Maar ook verder verwijderd van de sluis had de ijverige houtvester meerdere hectaren grond gekocht en bebost.

Omdat Leopold geloofde in duurzaam beheer, trokken zijn bossen ook allerhande insecten en dieren aan, die er bescherming en voedsel vonden in overvloed, zodat er in de herfst telkens een jachtfestijn werd georganiseerd om de populatie onder controle te houden. Deze activiteit was gereserveerd als relatiegeschenk voor zijn goede klanten en voor de notabelen en was in de loop van de jaren uitgegroeid tot een belangrijke ontmoetingsplaats, waar telkens weer

nieuwe contacten gelegd werden.

3

Vroeger, tot in de tweede helft van de negentiende eeuw, was de westelijke oever van de kronkelende Leie nog voor een stukje bebost met eeuwenoude loofbomen, één van de weinige kleinere bossen die de middeleeuwse kaalslag hadden overleefd, in tegenstelling tot de andere oever, waar alle bomen verdwenen waren, opgeofferd aan constructie, verwarming en landbouw. Verschillende soorten groeiden er door elkaar, maar het waren vooral de eiken en de beuken die er met hun robuuste stammen bovenuit staken.

Toen werd door de overheid besloten dat er westwaarts van de rivier, van Leigem tot Roeselare, een kanaal moest komen om voor een betere ontsluiting van het agrarische binnenland te zorgen. Daarom moest een brede strook bos worden gekapt. Ook het rechtekken, het verdiepen en het verbreden van de rivier zelf stonden op het programma. De meanders die door het licht glooiende landschap kronkelden werden gelukkig meestal bewaard. Naakte hellingen die onderhevig waren aan erosie werden met struikgewas en jonge bomen beplant.

Het was een werk van jaren waar duizenden mensen en lastdieren bij betrokken waren, want alles gebeurde met handenarbeid. Verschillende ploegen van twee man velden de dikke bomen met een grote trekzaag. De dunnere werden met een bijl omgehakt. De wortels werden verwijderd. Paarden trokken de karren en sleepten de houtstammen weg. Dan werd het kanaal met spaden gedolven. Met de aarde van de bedding werden de oevers verhoogd tot een stevige dijk. Zo werd het oeverbos in twee gedeeld, waarna het leger arbeiders verder trok.

Als het bouwen van de kleine sluis voltooid was, werd water van de veel lager gelegen rivier naar het lineaalrechte kanaal gepompt en konden de zeilscheepjes en de houten sloepen, door gespierde mannen met stokken gestuurd en voortbewogen, met hun vracht, landbouwproducten, kolen of grondstoffen, het kanaal opvaren en terugkeren met een lading stukgoederen.

Zo groeide op de beide kanaaloevers een heuse economische activiteit en zagen ook de eerste zagerijtjes, aangedreven door mens of dier, of met water-, wind- of stoomenergie, het levenslicht. De stammen die eerst enkele jaren in het water van de riviermeanders hadden liggen te logen om de groeistoffen te verwijderen, werden opgevist en via de sleepheiling naar de raamzaag getrokken. Van het

hout dat in ruime mate beschikbaar was werden planken en balken gezaagd die dan op natuurlijke wijze buiten of onder afdak lagen te drogen.

Daarmee werden er bruggen gebouwd en op de noordelijke oever, gigantische overdekte houtstructuren, die als overslagplaatsen moesten dienen voor diverse goederen die via het kanaal aan- en afgevoerd zouden worden.

Daarbij aansluitend groeide de ambachtelijke houtbewerking. Een kwart van de mannen werkte als timmerman of als schrijnwerker. Ook de vraag naar treinbiels was in korte tijd sterk toegenomen. Anderen waren dan weer bezig als smid of metsers, vlassers, steenbakker, metaalbewerker, wever, schoenenmaker en lederbewerker, slager of handelaar, maar meestal werd er nog steeds bij de boeren op het land of in de stallen gewerkt.

Enkele decennia later echter brak de Eerste Wereldoorlog uit. Rivier en kanaal waren voor de plaatselijke bevolking een eerste natuurlijke hindernis die ze met man en macht verdedigden om de vijandige manschappen en voertuigen te stoppen. De houten bruggen werden vernield. Maar de aanstormende agressor wist ook heel goed hoe belangrijk rivier en kanaal waren voor de bevoorrading en wilde er kost wat kost de controle over krijgen. Wekenlang werd er met primitieve wapens gevochten, dikwijls lijf aan lijf, tot de dood.

Omdat de hardnekkige weerstand opereerde vanuit de bescherming van het bos, besloot de veroveraar om de bomen op de oevers in brand te steken. Verscheidene vuurhaarden werden aangestoken en in korte tijd ontwikkelde zich een reusachtige toorts, aangewakkerd door de wind. De overmacht was veel te groot. De weerstand was gebroken, honderden doden waren gevallen. De bezetter dwong de bewoners met hard optreden tot volgzzaamheid en rukte verder op.

Het waren moeilijke tijden. Na de oorlog waren veel mannen en jongens niet teruggekomen van het front, gesneuveld in de ongelijke strijd, of gestorven in gevangenschap, na een leven vol ontberingen en dwangarbeid. De meeste overgebleven mannen werden opgeroepen om een eerste keer het kanaal te verbreden. Vrouwen moesten het land bewerken tot de jongetjes groot genoeg waren om over te nemen, maar voor dat alles weer enigszins op wieltjes liep, brak er een Tweede Wereldoorlog uit.

Wapens en munitie waren al een stuk beter en preciezer, werden zelfs voortdurend geperfectioneerd. Gemotoriseerde voertuigen en

vliegtuigen trokken en vlogen over het land en hun krachtige projectielen, vernielden dorpen en steden. Ook de ijzeren ophaalbruggen en de spoorweg van Anzegem naar Ingelmunster, die het kanaal in Oostrozebeke kruiste, werden door een of andere partij opgeblazen. Voor de burgerbevolking was vluchten de enige keuze. Voor de soldaten brak andermaal een lange en uitputtende strijd uit. Weer zou het vier à vijf jaar duren vooraleer de wapenstilstand er een einde aan maakte.

Onder dwang had Leopold de leiding van zijn zagerijtje moeten afstaan aan de vijand, die de machines nodig had om planken te zagen voor de betonbekisting van bunkerbouw, voor de karren en de aanhangwagens die voor de bevoorrading werden gebruikt of voor het bouwen van loopgraven en tijdelijke verblijven. Tot een zware bom er een einde aan maakte, twee vreemde arbeiders doodde en vijf van hen verwondde. Niemand heeft ooit geweten of het ging om een welgemikt projectiel of om een ongeluk.

Na de oorlog probeerde Leopold om zoveel mogelijk ijzer te recupereren om de machines te herstellen en weer aan de praat te krijgen, wat beetje bij beetje lukte. Hij ging kijken naar de zagerijtjes die de oorlog overleefd hadden, slaagde er in om ook daar een hoop bruikbare onderdelen te kopen, maar de rest was goed voor de schroothoop. Leopold was wel de enige in kilometers in de omtrek die in korte tijd een min of meer functionerende fabriek kon heropbouwen, iets verder van de Leie, aan het begin van het kanaal. Hout was een dankbaar materiaal om snel noodzakelijke herstellingen uit te voeren en om noodwoningen te bouwen en de zagerij moest overuren draaien.

Meneer Leopold moest zich in de eerste jaren behelpen met wat er op de markt te krijgen was, maar in 1947 nam hij de trein en trok naar de Export-Messe in Hannover, liet zich goed informeren over de nieuwste stand van zaken en kwam terug met een contract op zak voor de modernst uitgeruste en compleetste zagerij die er te krijgen was.

4

Dat waren allemaal dingen die Marco alleen maar wist van horen zeggen, omdat hij pas op het einde van de Tweede Wereldoorlog geboren was. Moeder hield een café op de hoek van de Oostrozebeeksestraat en het kanaal, toepasselijk genoemd 'Den Overzet', want met een bootje werden personen en dieren naar de andere kant

gebracht, omdat de bruggen toen nog niet waren hersteld. De inslagen van kogels in de muren en van brokstukken in scheidingswanden en plankenvloeren van de zolderverdieping waren nog duidelijk te zien. De muren van de kinderkamer waren gemaakt van houtrepen en pleister en verdroegen geen stoot, in een van de plafonds zat een groot gat, dat met een stuk karton dichtgemaakt was.

Zijn vader was buildrager en had voor een karig loon schepen geladen en gelost op de binnenwateren, de rivier en het kanaal. Maar hij presteerde veel uren en wist op die manier toch een aardige frank te verdienen. Soms was dat echt zwoegen. De bulkgoederen, kolen of granen, moesten eerst met brede schoppen in grote zakken gescheept worden, die gewogen werden en met een touwtje toegemaakt. De tweede buildrager hielp met een brede zwaai de zak in de nek van zijn voorganger te gooien, die er dan de ladder mee opklauterde, de loopplank over liep en te voet het betonnen weggetje overstapte naar het magazijn om de zakken meters hoog te stapelen.

Het ergste waren de meststoffen. Bij aankomst waren die soms aan elkaar gekoekt en moesten de klompen met een houweel worden verbrijzeld vooraleer de brokken in zakken konden worden gevuld. Ook vlas lossen was een lastig karwei, vooral dan wanneer de bundels uit de diepe romp van het schip met de riek omhoog moesten worden geworpen naar de kade en op de aanhangwagen die langs het kanaal stond.

De buildragers genoten een benijdenswaardige reputatie. Op hun bezwete gezichten lag altijd een laag plakkerig stof, dat de rimpels vulde, zodat ze er als duivels uitzagen. Er werd verteld dat ze onder elke arm een zak van honderd kilo de ladder op konden hijsen en deze beurtelings op de stapel gooiden, soms meters hoog en altijd netjes in de rij. Veel mensen namen deze verhalen, die uiteraard fel overdreven waren, voor waar aan en vertelden ze verder, soms nog aangedikt met andere en nog meer tot de verbeelding sprekende details.

De kleuterschool was voor Marco een marteling. Het begon al met veel te vroeg opstaan. Hete melk met een romig vel er op. Om van te kokhalzen. Afgedragen en verstellde kleren aan. Schoenen met houten zolen. Een kilometer stappen aan de hand van een groot buurmeisje. Niet vooruit willen. Smeltende sneeuw. Koud. Wintervoeten. Waarom associeerde Marco de school altijd met koude? Voor Marco was het aangenaam warm of pijnlijk koud. De vrolijke vakantie of de vervelende school.

De nonnen waren streng, veel te streng voor kleine kinderen, die urenlang stil op de harde bank moesten blijven zitten. Saaie gebeden, waar een kind geen gebenedijd woord van verstond, leren. Een enkele keer een mooi verhaal. Of tekenen. En bidden. Of kleurige papiertjes kleven.

– Marco, kom hier, ijsbeerde Zuster Antonia, de magere non met de zwart-witte kap. De lessenaar lag vol met papiersnippers, in mooie rijtjes, gerangschikt per kleur en elk met een letter er op. Was het een stofje? Was het de scherpe geur van lijm? Het niezen was al gebeurd voor Marco het besepte. Even snel en hard volgde de oorvijs. De snippers sneeuwden traag naar beneden en maakten een kleurig tapijt op de vloer.

Op een andere dag kreeg hij dan weer een papieren zakje mee met een boodschap voor zijn vader en zijn moeder. Ieder kindje moest een centje meebrengen om te geven aan de armen.

– Wij hebben zelf geen cent te veel, zijn de nonnen gek geworden? Wij moeten iedere frank twee keer omdraaien voor we hem uitgeven.

Dus wilde Marco niet naar school.

– Je moet naar school!

– Zuster Antonia gaat mij uitschelden! Mij straffen. Mij in de hoek zetten. Mij slaan!

– Niets van. Dat zakje gaat leeg terug. Plak maar toe.

Marco huilde van onbegrip. Kon er nu niet één centje af?

– Alle andere kindjes hebben centjes mee.

– Kindjes van arbeiders niet. En wij zijn werkmensen.

– Dan zal ik vanavond niets eten.

Marco had er even niet aan gedacht dat er 's avonds altijd pap was, rijstpap, karnemelkpap met bruine poedersuiker, puddingpap, aardappelpap, en dat was nu net wat hij wel graag at.

– Zwijg, je eet nu al te weinig. Een duivenjong eet meer. Kijk hoe mager je bent.

– Het vlees is te vet, ik lust geen vet.

– Dan word je nooit groot.

– Arme kindjes zijn nog magerder, zegt Zuster Antonia. Ze sterven van de honger.

– Laat je niets wijsmaken, man toch, maak dat je nu wegkomt. Je komt nog te laat op school en dan zal het er pas stuiven!

Marco liet zich duizend meter meeslepen, met groot misbaar, zodat andere kinderen die te voet naar school trokken zich afvroegen

hoe het mogelijk was dat een bengel zo klein, zo stout kon zijn.

Eén voor één moesten ze naar voor. Zuster Antonia opende iedere omslag. Tegen Marco brieftte ze: *“Zelfs het papier krijgen we niet terugbetaald!”*

– Maria!, riep iemand. Wij hebben dorst!

– Ga jij kleine, zei moeder tegen Marco, want eindelijk was het vakantie. Zeg dat ik er direct aankom.

Maria, Marco’s moeder, had nog een vooroorlogse houten tobbe in het haardhuis achter de woning. Maandag was wasdag. Eerst werd een enorme ketel water op het houtvuur in de gapende haard gekookt, die dan met gevaar op brandwonden in de tobbe moest worden overgegoten. De erg vuile kledij, of de lakens, gingen er in. Plakjes harde zeep werden er over gegooid, en dan begon het vermoeiende draaien aan het wiel. Na een tijd werd een tap uit de zijwand getrokken en dan vloeide het grijze water weg door het gootgat naar buiten, waar het zijn weg zocht in de gestampte aarde. Dan werd de tobbe weer met zuiver koud water gevuld, en het was weer draaien geblazen om te spoelen. Het textiel moest dan tussen twee staven gewrongen worden om het meeste water er uit te persen. Dan werd het opgehangen aan de draden die tussen de bomen gespannen waren, of op het gras gelegd om te bleken. Eenmaal droog, meestal een dag later, werden sommige stukken gestreken met ijzers die op de stoof opgewarmd waren.

Marco zag een drietal mannen, druk gesticulerend aan de toog staan, sigaret tussen de lippen. Hij kende ze. Hij kende er veel. Ze kwamen bijna dagelijks, de kolenboer, de bakker met de hondenkar en een of andere handelaar die paard en kar voor het café had laten staan en die iedere morgen bij de granenhandel kwam om enkele zakken te laden. De postbode en de twee gendarmen die hun dagelijkse ronde deden met de fiets, waren er ook graag bij om een gratis pintje mee te pakken en af en toe de man met de mosterdton, die onderweg naast zijn fiets stond om te pissen zodat druppels over het tonnetje met de houten lepel waaiden... Dat zeiden ze altijd als de mosterdman weer weg was. En ze lachten, luid en lang, tussen de grappige opmerkingen door.

– Moeder komt zo, zei hij, ze is bezig met de was.

– Goed, manneke, zeiden ze, vraag eens of we niet een beetje moeten helpen.

– En breng een emmertje water mee voor mijn paard.

Dat deed Marco met plezier. Hij stond altijd met open mond te

kijken hoe dat enorme brave beest de emmer in de kortste tijd leeg zoop. Daarna deed het een geweldige plas, je moest uit de buurt blijven of je kreeg de spetters op je benen. Niet zelden liet het ook een paar ballen vallen, die moest hij later op de mesthoop gooien.

Moeder werkte de hele dag, iedere dag. Nooit zag Marco zijn moeder zonder schort, behalve op zondag, net voor en net na de mis. Daarbuiten was het kuisen en poetsen, wassen en plassen, schuren en dweilen, aardappelen schillen, kolen scheppen, water koken, groenten snijden, worsten braden, de vaat doen aan de pomp in het haardhuis, de kelder in, de kelder uit, klanten bedienen, glazen spoelen. Alleen 's avonds, na het eten, kon Marco even bij haar op de schoot. Ze zat dan op haar vaste stoel naast de Leuvense stoof, het centrum van het gezin, waarrond en waarop alles moest gebeuren, water koken, de koffiekannetjes warm houden en bijgieten, eten klaarmaken, bakken en braden, de was drogen, de voeten warmen enzovoort enzovoort.

5

De Tweede Wereldoorlog had het land weer in diepe armoede gedompeld. Er was weinig of geen koopkracht meer, want de spaarcentjes waren opgedaan om te overleven. Veel huizen hadden schade opgelopen of waren toch al in erbarmelijke staat. Mannen strompelden van de ene bouwklus in de andere seizoensarbeid, liepen in lompen of in haveloze werkkledij, alleen op zondag vers gewassen. De vader van Marco was bij de gelukkigen die dicht bij de deur werk gevonden hadden. Zijn moeder zei altijd dat ze mochten blij zijn dat ze een goed beklant café had, zoniet hadden de broers van Marco, die nog van voor de oorlog waren, niet naar de vakschool kunnen lopen, maar op hun dertiende moeten gaan werken, zoals hun vader.

Dan volgden er altijd enkele verhalen die Marco maar half verstond. Het eerste ging over de ooms, tantes, kozijns en nichten van zijn moeder, die lang geleden waren uitgeweken naar Canada, maar daar blijkbaar niet zo gelukkig waren. Ze hadden weinig contact, maar eens op een dag was er een brief gekomen waarop iemand een ezeltje had getekend. En dan zei zijn moeder geheimzinnig:

– Hij wilde er mee zeggen, wat voor ezels zijn wij toch geweest, hard boerenlabour voor weinig geld, genoeg om te overleven, niet genoeg om terug te komen en te hoogmoedig om te lenen.

Dan had de opa van Marco meer geluk gehad. Ook hij had met zijn vrouw en zijn jong gezin, drie kinderen toen, de boot naar Amerika genomen, maar daar niet kunnen aarden. Wat hij daar gedaan

heeft had Marco nooit begrepen, maar na nog drie geboorten waren ze met zijn allen teruggekeerd,... net op tijd om de Grootte Oorlog te zien uitbreken en van de ene ellende in de andere te verzeilen.

De vader van Marco, Jozef, had altijd goede punten gekregen op school, maar als oudste van tien moest hij vroeg gaan werken, bij de boeren en in de vlasbedrijven. Er werd wel eens gezegd dat hij de slimste van de klas was en dat hij eigenlijk verder had moeten leren. Een van de vertellingen ging over zijn kandidatuur als veldwachter, waarvoor hij een staatsexamen had moeten afleggen. Daar zat een geniepige wiskundevraag tussen. Jozef dacht, dat is een strikvraag. Het ging, tenminste als Marco het goed begrepen had, over het aantal boordstenen van twaalf meter lang dat nodig was om een straat van honderdvierenveertig meter ermee te voorzien. Een makkie, maar zijn vader had geantwoord dat boordstenen van die lengte niet bestonden. Hij werd niet weerhouden. Het geluk kwam van een totaal andere kant: omdat hij de oudste was van een groot aantal kinderen, moest hij geen verplichte legerdienst doen.

– Marco! riep zijn moeder. Draag de emmer naar het schip! De lossers zullen dorst hebben!

Twee seconden later stond zijn karretje klaar, want Marco was er trots op dat hij dit op vakantiedagen mocht doen. Hij pompte de emmer vol met fris pompwater, deed er de gebruikelijke dosis ‘coco’ in en sloeg aan het roeren zodat het bruine poeder zich oploste in het water. Wat coco juist was wist hij niet. Als hij ernaar vroeg zeiden ze dat het een uitstekend middel was om de dorst te verslaan. Het rook aangenaam. Hij proefde er soms stiekem een beetje van, het smaakte niet slecht, maar echt lekker was het ook niet. Hij deed de pollepel weer in de emmer en weg was hij. Het schip lag een paar honderd meter verder langs de kade.

De buildragers die om beurt voorbij kwamen, met lege handen na het stapelen van de vorige zak, vulden de pollepel met de verfrissende drank, goten die in één teug in hun mond, zodat de druppels langs hun kin dropen. De meesten gaven hem een schouderklopje of zeiden:

– Dat was weer lekker, manneke, kom maar snel terug. Met zo’n warm weer hebben we drie keer meer dorst dan anders.

Hij bleef tot de emmer leeg was en de laatste arbeider voorbijgekomen was, hij kende ze allemaal met de voornaam. Als zijn pa dan zei:

– Flink gedaan, kerel, vergeet ons niet, want het is zo heet van-

daag, dan keek hij met bewondering op naar die sterke man die zijn vader was.

Jammer dat ze niet iedere dag op dezelfde plaats aan het werk waren. Dat was afhankelijk van de lading. Meestal moest zijn vader 's morgens vroeg de fiets op om op andere plaatsen goederen te gaan lossen. Maar als het bij de kade in de buurt van zijn woning was, dan stond hij altijd paraat, ook als zijn vriendjes hem uitnodigden om in de weiden te gaan spelen. Die moesten het dan zonder hem doen.

Vader bewerkte het land met eenvoudige werktuigen: handploeg, spade, riek, vork, krauwel, greep. Hij zaaide, plantte en kweekte aardappelen, tarwe, gerst, haver en rogge, sla, bonen, erwten, wortels, prei en kolen, en natuurlijk de onvermijdelijke tabak. Rond het huis stond een aantal fruitbomen: appels, peren, krieken. Er liepen tientallen neerhofdieren: kippen, eenden, kalkoenen en in de hokken zaten konijnen, een varken, een schaap en een geit. Onder de dakpannen kirden de reisduiven. Zo kwam er het hele jaar door eten, vlees, zuivel en groente op tafel, een voordeel om op de buiten te wonen. De bakker, de mosterdverkoper, de vishandelaar, de melkboer, in de winter de groentenkar en af en toe de slager kwamen thuis leveren. Kruidenierswaren, conserven en jenever kwamen van een winkeltje in de buurt. Toen Marco een jaar of zes, zeven was ging zijn vader als magazijnier werken in de granenhandel, vlakbij, waar hij woonde met zijn drie zonen.

6

Zagerij Leopold was, met de granengroothandel, een belangrijke werkgever voor de kanaalzone en voor de dorpen in de omgeving. De granenhandel werd geleid door de oudere broer van Leopold, Maurits, dichte familie dus, maar dat was niet meteen te merken. Veel geleken ze niet op elkaar, Maurits was groter, had glad kastanjebruin haar, een ovaal gezicht. Daar waar Leopold het landelijke voorkomen had van de geblokte houtvester, een rood rond gezicht en piekhaar, was zijn broer duidelijk een man van internationale handelszaken geworden. Hij was elegant, straalde voornaamheid uit, een heer. Op kantoor droeg hij pak en das, in de magazijnen een witte stofjas. De twee zonen van Maurits, Laurent en Philippe, twintigers allebei, reden al per auto, terwijl Leopold zijn verplaatsingen deed met paard en kar, voor dat voertuig was het woord koets een te mooie omschrijving.

De beide bedrijven samen boden toch te weinig werkplaatsen om alle mannen weer aan het werk te zetten. Velen waren dan ook gedwongen om te gaan werken in de kolenmijnen, waar ze ook vast werk vonden. En anderen deden seizoensarbeid, op het land bij de boeren, waar ze het land bewerkten; aardappelen planten; granen, groenten, rapen, bieten en vlas zaaiden, oogstten en sleten. In herfst en winter werden veel van die landbouwproducten verder gedroogd, buiten of in oververhitte asten, en verwerkt in allerlei stofferige schuren en duistere fabrieken.

Van de herberg van zijn moeder af gezien, was de sluis de laatste in de rij uit de leefwereld van de jonge Marco, met daartussen, de houtfabriek, de veevoederfabriek en vooral veel bos.

Voor het café liep de kasseistraat die twee door het kanaal gescheiden dorpsdelen moest verbinden met een ijzeren ophaalbrug. Aan de andere kant van de straat waren er vooral desolate vlasbedrijven met typische betonnen rootputten, de gammele schuren en de omringende weiden, waar koeien en paarden graasden, tenminste als er geen vlas stond te drogen, rechtopstaand in de typische kappelletjes. Rond de vlasbedrijven hing altijd een vreemde geur van verrotting als de bundels vlas uit de rootputten getrokken werden, waarin ze enkele dagen ondergedompeld waren om de vezels af te weken.

Niet zelden kwamen dan de zwetende vlassers snel een glas nuttigen, nog met het rode schootsvel voor, het rubberen schoeisel met de luchtgaten, waar de misvormde tenen door kwamen piepen, nog aan de voeten. Wanneer ze zich verplaatsten maakten hun gladde zolen zompige geluiden. Voor Marco waren het de indianen van het verre westen, met hun rood verbrande huid, de diepe stoffige groeven als donkere strepen op het hoekige gezicht, de geheime signalen uit hun pijp met de hevig dampende en irriterende truis, of hun vodde, slappe zelfgerolde sigaretten met het bruine flodderige einde in de mond, of de dikke tabakspruim waarvan ze de vieze sappen op de grond spuwden. Met zijn houten geweer verdedigde Arendsoog Marco dan het huis tegen de rumoerige horde 'Propere Voeten' die de tuin en alle kamers dreigde in te palmen.

Dat kleine volkscaféetje, dat vroeger een afspanning was, met een verblijf voor paarden in een bijgebouw, was lang de draaischijf geweest van handel en nijverheid. Handelaars ontmoetten er elkaar, maakten akkoorden en bevestigden die door elkaar beurtelings meerdere keren in de hand te klappen. Daarna werd er weer gedronken

en geklonken, gerookt, gekaart en gediscuteerd.

Ook het ruige werkvolk kwam regelmatig over de vloer, rokend, hoestend, kuchend en fluimen spuwend op de grond, de longen bevrijdend van het bijtende stof dat ze de hele dag inademden. Ze kaartten of speelden biljart. Hoe meer bier ze dronken hoe luider de discussies klonken. Als er een handgemeen dreigde, greep moeder in of, als ze het geruzie zelf niet tot bedaren kon brengen, riep ze vader erbij. Soms zette hij de vechtende snoodaards buiten aan de deur, waar ze hun hoogoplopende twist verder konden zetten. Niet zelden vloede er bloed. Maar de dag er na waren ze weer vrienden en lachten om hun dwaasheden.

Een aparte groep klanten werd gevormd door de vrachtwagenchauffeurs, die hun dagelijkse belevenissen in geuren en kleuren wisten te vertellen. Van hoe vroeg ze wel moesten vertrekken om geen uren voor de Waaslandtunnel te staan, hoe je aan het stuur moest sleuren en trekken om de bochten te pakken, tot hoe moeilijk het was om honderden meters achteruit te sturen in een smalle, gladde landweg om een boerderij te bereiken. Ze wisten waar ze goed tot heel goed werden ontvangen, dat was met drank of drinkgeld, of slecht tot heel slecht. Dat betekende absoluut geen stofje achterlaten en droog naar huis.

Meestal waren ze hun lading voor de middag, of kort daarna, al kwijt, zoals uit hun geanimeerde gesprekken bleek, en waren ze die fameuze tunnel alweer door voor de file te lang werd. Toch kwamen ze nooit vroeger binnen dan vier, vijf uur, als je te vroeg was liep je soms nog het risico om nog een dringende levering te moeten doen. Onderweg hadden ze voor elke dag een postje om enkele aangename stonden door te brengen en daar wisten ze uren over te vertellen, met ieder pintje werden de verhalen straffer.

Marco stond op kinderlijk vriendschappelijke voet met Leopold Sr., die regelmatig met zijn vader kaartspeelde op hun vrije zondagmorgen. Zij waren beiden ook fervente duivenliefhebbers. Marco mocht zelfs, na schooltijd mee op het duivenhok van Meneer Leopold. Hij hielp er met het proper maken en met het vervangen van drinkwater. Omdat hij zoveel belangstelling toonde voor bomen, planten en dieren, had Mr. Leopold hem al beloofd dat hij later in de houtfabriek of in zijn bossen zou mogen komen werken.

Iedere zondagmorgen werd Marco wakker met melodieuze radiomuziek en dat beviel hem wel. Het betekende dat zijn ouders al terug waren van de vroegmis en dat het ontbijt klaar zou staan.

Nochtans was muziek beluisteren niet de favoriete bezigheid van de andere huisgenoten, behalve zijn broers dan, die de populaire deuntjes konden meezingen. Wat op zondagmorgen wel belangrijk was voor vader en de andere duivenliefhebbers, dat waren de weerberichten uit andere steden, provincies en zelfs uit het buitenland. De nieuwslezer las om het uur een lijstje voor dat begon met een plaatsnaam en daarna heel kort de weersbeschrijving.

- Arras, betrokken, goed zicht, de duiven worden gelost.
- Saint-Quentin, bewolkt, lichte regen, wachten.
- Brive, zonnig, de duiven zijn gelost.

Zo ging dat een of twee minuten door - Marco moest de hele tijd stil blijven - en dan werd er weer volop muziek gedraaid, tot de volgende uitzending.

's Zaterdag in de vooravond werden de koerende duiven ingekorfd. De liefhebbers stonden met hun korven in de rij voor de tafel waar iedere duif een rubberen ring om een pootje kreeg. Ook Meneer Leopold, van wie men zei dat hij de beste duiven van de streek had, was er bij. Hij streek Marco door de haren en zei:

- Marco, mijn goede jongen, we gaan voor de eerste plaats, nietwaar? Ze zijn in goede conditie. Daar heb jij voor gezorgd.

Dan keek Meneer Leopold in het rond.

- Meneer Leopold, riep een ander, je hebt de beste duiven, de mooiste hokken en de beste verzorger, hoe kunnen we dan van je winnen?

- Weet je wat? Drink er allemaal een van mij.

Natuurlijk was Marco dan trots. Het duivenhok van zijn vader deed hij ook, maar veel prijzen vlogen zijn duiven niet. Slechts één keer had hij het seizoen beëindigd als derde. Hij stond met zijn foto op een ingekaderd diploma, dat aan de muur hing in de gelagzaal.

De radio was voor Marco een magisch toestel, een kast in op een gekleefde houtlaagjes, achteraan vol met lampen, vooraan twee knopjes onder een klein schermpje, een voor het geluid, het ander dat een zoekwijzertje, met veel gepiep van links naar rechts kon draaien, wat je moest doen tot er een goede verbinding was. Zodra hij even alleen was probeerde hij de knoppen. Het groene oog opende en sloot zich weer. Tussen het gekraak door hoorde hij talen waar hij niets van verstond. Zijn vader verstond Frans. Dat wist Marco van de Ronde van Frankrijk.

In de loop van de zondagmorgen zag Marco de mensen naar de hemel turen. Als er een vlucht duiven voorbij kwam werd er op ze

gefloten om ze naar binnen te roepen, dat deden alleen de hokbewoners, de andere vlogen door. De duiven maakten een bocht vooraleer te landen en kirrend het hok met de duivinnen op te zoeken. De rubberen ring werd geklokt. Zo kon berekend worden hoe snel de duif gevlogen had.

Soms was er in de loop van de zondagmorgen een vinkenzetting. De vogelkooien werden naast elkaar opgesteld aan de straatkant en telkens er één een liedje zong werd een krijstreepje getrokken op een zwarte regel. Je kon er naar gaan kijken maar een vol uur moest je heel stil blijven. Marco hoorde eens dat deze kranige vinken allemaal blind waren. Dat begreep hij niet. Soms kwam er een blinde man in de herberg. Hij droeg een witte stok voor zich waarmee hij de grond aftastte en werd begeleid door een grote zwarte hond. Een blinde is iemand die niet kan zien omdat zijn ogen dood zijn. Dus, een blinde vogel kon toch niet vliegen zonder te botsen? Nee, hoorde Marco, alleen de wedstrijdvogels werden, met een gloeiende pen voor de ogen, blind gemaakt. Dat vond Marco gruwelijk. Dat die vogels zo vrolijk floten, dat begreep hij niet, of waren ze boos? Voor hem was iedere zogenaamde vinkenliefhebber toen een bruut.

Ook hanen werden in de strijd gegooid, vechtershanen, speciaal daarvoor gekweekt en vetgemest. Twee hanen werden tegenover elkaar in de ring geplaatst en opgehitst. Ze hadden scherpe, ijzeren sporen aan de poten. Soms spatte het bloed meteen in het rond en was de strijd snel gestreden, maar het gebeurde ook dat beide vogels elkaar om beurt kwetsten, dan volgde er een echte uitputtingsslag. Rond de ring stonden de toeschouwers te schreeuwen, als woestelingen hun vogel aanmoedigend. Gedurende de strijd mocht Marco daar niet binnen, maar hij zag flarden van het gevecht door de kieren in de muur van de houten schuur, niet lang echter, hij was bang van de opgewonden, boze gezichten en hij had ook wel een beetje medelijden met de arme hanen.

7

Vader was al druk bezig. Fluitend van 'k Zie zo gere m'n duivenkot' stond hij zijn vouwmes te slijpen op de rand van een muur. Dat betekende dat er iets bijzonders stond te gebeuren. Marco week geen seconde van zijn zijde. Resoluut stapte vader naar de schuur met de konijnenhokken, opende een kooi en betastte de rug van enkele exemplaren. Hij nam een eerste konijn mee naar buiten.

– Beter kunnen ze niet zijn, zei hij, legde zijn vlijmscherp mes

op de grond, nam het konijn tussen zijn knieën, pakte het bij de oren en strekte het. Met zijn andere hand gaf hij het snel een soort karateslag in de nek.

– Waarom doe je dat? vroeg Marco.

– Om hem te verdoven, pas nu op, zei hij, pakte zijn mes en sneed vliegensvlug de hals door, zodat het bloed in het rond spoot. Voorover gebogen bleef hij zo een tijdje staan, tot het bloeden ophield.

Het dode konijn werd nu met een touwtje aan de achterpoten opgehangen aan een spijker in een balk in de muur van het berghek. Met enkele snelle inkepingen werd de vacht bovenaan losgesneden en naar beneden gestroopt, waar het nog bleef hangen aan de kop, binnenste buiten. Meteen nadat het buikvlies in de lengte doorgesneden was stulpten de darmen naar buiten, zodat ze gemakkelijk te verwijderen waren en gedumpt in een emmer. Het geslachte konijn werd gespoeld en verhuisde naar de kelder om daar opgehangen te worden.

– En nu de volgende, zei vader.

– Waarom? vroeg Marco.

– Morgen is het nieuwjaarsdag en dan gaan we met zijn allen naar grootvader.

Marco had zijn grootvader leren kennen als deze al stokoud geworden was. Bij het hakken van aanmaakhout voor de stoof was er eens een scherpe splinter in zijn linker oog geschoten, zodat het vocht er uit gelopen was en het ooglid ingezakt was. Opa had toen het brilletje genomen dat hij moest dragen om de krant te lezen en drukte er het linkerglas uit. Niet meer nodig, zei hij.

Marco kwam dikwijls met zijn vader en moeder bij zijn opa op bezoek, in zijn lage, doorgezakte werkmanshuisje. Maar op nieuwjaarsdag waren ook alle ooms en de tantes en hun talrijke kroost aanwezig. Dat waren feestelijke gebeurtenissen. Je moest er opletten om niet met de deur in huis te vallen, want meteen achter de deur was een trede naar beneden. Alle soorten stoelen stonden langs de vier muren van de kleine, lage ruimte. Die waren voor de grote mensen. De kinderen speelden meestal buiten. De mannen, zonder uitzondering met de pet op het hoofd, dronken de jenever die ze als geschenk voor opa meegebracht hadden en rookten zelfgerolde sigaretten. Nog een geluk dat de vrouwen vooraf enkele flessen opzij hadden gezet, anders zou opa zelf niets meer over gehouden hebben. Maar dat was hem een zorg. In de enige oude zetel die hij rijk was

genoot hij, in zijn hoek bij het venster, van de drukte.

Het was er stikheet. De ogen prikten van de dichte rook. Op de gloeiende stoof, die met lemen, hout of kolen gestookt werd, stonden grote potten te pruttelen, de konijnen van zijn vader, aardappelen, rode kool, waar iedereen zich 's middags te goed aan deed. Daarna bakten de tantes bergen wafels, voor het vieruurtje van de kinderen en de tantes. De mannen verkozen brood met spek of gehakt.

Het oude huisje was te klein om zoveel mensen te ontvangen en in de winter sloeg de damp tegen de ruiten waarop terstond ijsbloemen groeiden. De verhalen gingen over het werk, de kinderen, de moestuin, de huisdieren, sport en de weersomstandigheden. Hoe langer de middag duurde, hoe luider het er aan toe ging en een enkele keer zag het eruit alsof het zou uitdraaien op een flinke ruzie, maar de vrouwen grepen altijd tijdig in, trokken hun man recht en fietsten naar huis.

Vader slachtte soms ook kippen, het gebeurde dat er eentje probeerde te ontsnappen, zelfs al was haar kop er al af, maar ver liep ze dan niet meer. Vader ontdeed ze van de overbodige ingewanden, en soms van eierendooiertjes van zeer klein tot bijna groot. Dan moest moeder de kip pluimen.

Maar veruit het spectaculairste was het slachten van het varken. Op de grond werd eerst een dikke laag roggestro uitgestrooid. Een houten rek stond tegen de muur. Vlijmscherpe messen en touwen lagen klaar. En een grote kom.

Van ver al hoorde Marco het huilen en tieren van het zwijn, als de twee oudere broers en een buurman het vetgemeste varken uit zijn hok haalden en het met veel misbaar naar de strostapel leidden. Met de hulp van koorden rond de poten werd het op zijn zij geworpen. Een man stond klaar met de kom bij de kop van het dier en toen vader met een snelle ingreep de keel oversneed gulpte en spoot het bloed uit de wonde. Vader draaide aan de voorpoten. Dan vloeide het bloed sneller. Moeder roerde en nam de kom mee om het bloed te koken en bloedworst te maken. Het varken schudde met het hele lijf en trok met de poten maar lang duurde het niet. Alle geluid verstomde en het dier bleef stil achter. Nu moest Marco zich verwijderen. Het droge gele stro werd in brand gestoken, in geen tijd lag het varken in een geweldig vuur. Enkele aardappelen werden in het vuur gegooid.

– Moet het nu al braden? vroeg Marco.

– Nee, dat is om de haren en de schoenen te verwijderen.

- Schoenen?
- Wel ja, dat zie je straks wel.

Als het vuur gedoofd was trok vader een zwart omhulsel van de tenen van het varken. Dat waren dus schoenen.

– Ziehier, als je er in bijt kan je de binnenkant opeten. Zo. En vader toonde hoe het moest. Heel lekker vond Marco het niet en veel was er ook niet aan. De geroosterde aardappelen, van de schil ontdaan, smaakten beter.

Nu werd het dode zwijn opgehangen op het houten rek, ondersteboven. Er werd gesneden en gekapt en Marco zag hoe koteletten, ribbetjes, spek, hespen en ander rood vlees uit de ingewanden van het varken te voorschijn kwamen. Ook de lever, maar dat lustte Marco helemaal niet. Er werd gehaakt gemaakt en worsten gedraaid. Dat at Marco het liefst. Enkele porties werden voor de burens klaar-gemaakt. Darmen werden gekookt, afval begraven.

Een deel van het vlees werd ingemaakt in pekelvaten. De varkenskop lag op een plank te wachten tot de grootste kom beschikbaar was. Daarvan zou hoofdvlees gemaakt worden. Mmm, ook dat lustte Marco wel.

Al wie hielp werd op tijd en stond voorzien van drank: bier voor de mannen, limonade voor de vrouwen en voor Marco. Wat een feestelijke drukte, wat een algemene tevredenheid na al het gezwoeg en gezweet. Er werd wat afgekakeld, en tegen dat de duisternis inviel, was de hele bende aan het zingen geslagen. Het ene liedje volgde het andere op, over paarden, koeien, koetsen en de kat komt weer.

De hespen hingen nog weken te roken boven de smeulende houtkrullen in een dikke rechtopstaande rioolbuis, die afgedekt was met een natte jutezak. Eenmaal hard zouden die naast de schouw komen te hangen, wist Marco.

8

Naast de vele andere landbouwproducten was er één van bijzonder belang voor de welvaart van de streek: vlas. Er ging namelijk heel wat arbeid in. Na het bewerken van het land werd in de lente het vlas handmatig gezaaid, in de zomer uitgetrokken of gesleten. De stengels werden vroeger in de rivier in bakken, nu in rootputten gestouwd om te roten, in kapellen geplaatst om te drogen op de weide. Het zaad werd afgedraaid, het vlas werd gehekeld, gerepeld, gezwingeld. Vlas was goed voor drie producten: de textielvezel, lijnzaadolie en een houtachtige bast die als brandstof of dierenstrooisel

diende. Omwille van de kleur van het rijpe vlas en, niet in het minst, van de welvaart die het meebracht, werd de belangrijkste rivier, de Leie, ‘de gouden rivier’ genoemd, maar ook in de bijrivieren, zoals de Mandel, was er dan verhoogde activiteit. Veel dorpen hadden, naast hun officiële naam ook een bijnaam die verwees naar het belang van het vlas: Vlassendorp, Vlasbeke, Vlassegem.

Zo kwam overal het dagelijkse leven, na de verlamming van de oorlog, langzaam maar gestaag weer op gang. Ook op de binnenwateren was er meer activiteit. De boten die toch al ongeveer tachtig tot honderd ton goederen konden vervoeren, maar die toen nog geen motor hadden, werden door een knecht of door familieleden - de vrouw van de schipper en hun kinderen - getrokken. Wie het zich kon veroorloven deed een beroep op een paardendienst en ook de eerste tractoren dienden zich aan om de schepen te jagen. Het duurde echter niet lang meer vooraleer alle schepen zich voortbewogen met de hulp van een krachtige dieselmotor.

Aanvankelijk ging het allemaal nogal traag. In de houtzagerij werd pas een drietal jaar na het einde van de oorlog de oude knutselzaagmachine vervangen door een nieuwe straat, met elektrisch aangedreven half-automatische invoer, doorvoer en uitvoer. Een nieuwe heftruck maakte lossen en laden een stuk gemakkelijker. De productie vertienvoudigde. Er kwam een droogoven omdat de natuurlijke droging veel te lang duurde, waardoor voorraden, met al die verschillende soorten en formaten, te hoog opliepen en teveel ruimte in beslag namen.

Marco groeide op tussen drie biotopen buitenshuis, vooral de kanaalzone, het kanaal zelf, en het bos dat langs het kanaal liep en vervolgde tot ver achter de zagerij, tot tegen de rivier. Verder kwam Marco nooit. En dan waren er de weiden aan de overkant van de straat.

In het bos was hij nooit alleen. Tussen de meanders van de rivier waren schiereilandjes met een heel eigen leven. Volgens de seizoenen waren er wuivende varens, typische witte, gele en blauwe bosbloemen of andere bodembedekkers, soms opvallende paddenstoelen in wonderlijke kleuren en geuren. Onder iedere plant krioelde en wemelde het van verschillende beestjes, wormpjes, kevers,...

Met zijn natuurlijke hindernissen en hellingen was het bos een ideaal terrein om te crossen met oude fietsen. Van Leopold Sr. had hij als kleine rakker al een fietsje gekregen dat eerder gebruikt was door zijn al zijn zonen. Voor Marco was dat een enorme verras-

sing. Hij was in de wolken want thuis had hij, behalve de kar die zijn broers hadden gemaakt met ruwe sloopplanken en met de wielen van zijn rot gereden kinderwagen, nooit iets gekregen om mee te spelen. Iedereen koos voor zich de naam van zijn idool en de wedstrijd kon losbarsten.

Voor Mevr. Leopold en voor Mevr. Maurits mocht Marco, als hij al een beetje groter werd, regelmatig boodschappen doen in het dorp. Ieder jaar kreeg hij nu van hen een pak met allerhande kleren. Die zagen er een stuk beter uit dan de afgedragen vooroorlogse kleren van zijn eigen broers. Mevr. Leopold deed de kassa van de contante verkopen en zorgde ervoor dat facturen gestuurd werden naar klanten die werden beleverd door haar man of een van haar zonen. Als er niet op tijd betaald werd moest een van de zonen de klant bezoeken en hem aansporen om te betalen. Leuvense stoof-Maurits was meestal thuis bezig. Als ze niet met de meid in de keuken was, ontving ze bezoekers die een afspraak hadden met haar man met koffie en een koekje. Kantoorwerk hoefde ze niet te doen, Meneer Maurits had een secretaresse en een bediende.

De granenhandel waar zijn vader nu voltijds werkte stond voor Marco niet zo open als de zagerij. Alles gebeurde er binnen de muren. Er was een afdeling bijgebouwd waar gemalen en gemengd werd. Zijn toegang was er beperkt omdat de gangen tussen de stapels zakken er smal waren en omdat er in de betonnen vloeren openingen waren om goederen van de ene verdieping naar de andere te laten glijden. Dat was nogal een glijbaan! Marco had toch soms gelegenheid gezien om er persoonlijk gebruik van te maken, maar zodra iemand het opmerkte werd hij weggejaagd. Terecht, zo bleek, want op een keer kreeg hij een duw in de rug van een zak graan, waardoor hij op het nippertje niet in de laadgang stortte. Dat zou hem zijn nek gekost hebben. Hij had snel rondgekeken. Er was niemand te zien.

Hij mocht wel vrij naar boven, naar zijn vader, met drank of boterhammen. Hij nam de goederenlift, een echte sensatie. Het bovenste verdiep was het domein van zijn vader. Er lag altijd een dik tapijt van stof. Soms was het er mistig. Het was een wirwar van buizen die, achter een afsluiting, naar openingen in de grond leidden. Daar moest hij vandaan blijven, veel te gevaarlijk, wie in een put viel kwam in drijfgraan terecht en was reddeloos verloren. Daar waren de silo's. Granen met soms vreemde namen werden er apart opgeslagen. Marco's vader wist precies wat, wanneer, uit welk schip,

hoeveel en waar granen opgeslagen waren. Hij hield alles bij in een zakboekje. Voor zijn orde en stiptheid werd hij gewaardeerd door de patroons. Als een van de heren Marco zag, stuurde hij Marco soms naar moeders herberg om sigaretten, limonade of chocolade voor hem te halen. Dan mocht hij bij de secretaresse in het kantoor gaan om het geld te ontvangen.

Fietsen deed Marco heel graag, hij had als hij zeven werd, een grotere fiets gekregen van Meneer Leopold, ook een gebruikte fiets weliswaar, maar een die erg lekker liep. Ook naar school, hij zat nu al een paar jaar op de jongensschool, reed hij met de fiets, zo hard als hij kon. Langs de kasseiweg lag een strook beton die voor fietsers bedoeld was, dat bolde goed. Maar op een keer, toen hij iets vergeten was, liep het goed fout. Als een wielrenner, met de kop over het stuur, stootte hij van school terug naar huis tot plots...

Bang. De wielen kraakten. Marco maakte een snelle buiteling en lag al op de grond naast een jongedame. Ze moesten met een klap frontaal gebotst zijn, want het voorwiel van de andere fiets was naar binnen toe geplooid in een soort achtvorm. Marco was erg geschrokken maar hij was er van overtuigd dat hij, zoals het hoorde, op de rechterkant van de betonstrook reed en was zich van geen schuld bewust. De dame was trouwens niet alleen. Er was nog iemand bij die haar moeder bleek te zijn. Maar dat was een tang!

Ze begon daar van haar oren te maken!

Wie gaat dat hier betalen, en nog een geluk dat er geen bloed bij is, maar kijk hier een scheur, haar kleed kapot, haar kousen kapot, manneke wie ben je, betalen zal je, waar woon je, wacht maar, ik zal eens met je vader klappen...

Marco probeerde nog te zeggen dat haar dochter links naast haar reed en geen voorrang verleend had maar dat goot nog meer olie op het vuur, de veldwachter zou erbij gehaald worden enzovoort enzovoort. En toen zei Marco, het café bij het kanaal...

Met een benepen hart reed hij na schooltijd naar huis, zijn fiets deed het nog alhoewel er ergens iets vastgelopen was en tegen het frame sleepte, maar hij wist niet wat. Thuisgekomen kon hij nauwelijks eten, spoedde zich snel naar buiten en naarmate de tijd verstreek groeide de hoop dat de twee vrouwen niet zouden komen.

Toen klonk de stem van zijn vader.

– Marco! Kom eens hier.

Marco barstte in tranen uit.

– Ah dus jij bent het inderdaad geweest, iedereen zou hier kun-